

PÅ KØBENHAVNS UNIVERSITETSBIBLIOTEK, SØNDRE CAMPUS

LÆSNING TIL LYST OG INDSIGT ER VORES MOTTO

BØGERNE ER UDVALGT OG KOMMENTERET AF:

PROFESSOR MORTEN ROSENMEIER, OKTOBER 2018

Jeg er den første jurist, der har den ære at være med her i bogstafetten. Jeg har tænkt over, hvordan jeg skal gribe opgaven an. Jeg et nået frem til, at de bøger, jeg vil nævne for jer, skal leve op til fire krav:

1. De skal på en eller anden måde handle om jura, juridiske institutioner, myndigheder, magthavere, forbrydelser, "sager" o.l.
2. De må ikke være egentlige retsdogmatiske beskrivelser af love og regler, f.eks. juridiske lærebøger. Uanset hvor vigtige vi jurister selv måtte synes, den slags bøger er, er de nu engang ikke noget man læser af lyst, men mere fordi man er nødt til det.
3. Bøgerne skal have betydet noget for mig, dengang jeg læste dem, og sat tanker i gang hos mig.
4. Jeg skal have grund til at tro, at bøgerne også vil kunne betyde noget for jer og sætte tanker i gang hos jer.

På den baggrund vil jeg gerne fortælle jer om de bøger, der er nævnt nedenfor. Nu, jeg læser listen, går det op for mig, at de fleste af bøgerne på den ene eller den anden måde afspejler en kritisk holdning til noget. Jeg har svært ved at sige, hvad grunden er, bortset fra at de fleste bøger, der lever op til mine krav ovenfor, nu engang har et negativt fokus eller i hvert fald problematiserer et eller andet. Sådan er det med mange bøger uanset emne. Det er trods alt de færreste bøger, der handler om, at alt er fint. Men i øvrigt tror jeg, at jura og juridiske institutioner har grundlæggende godt af, at man ser på dem gennem kritiske briller. Jura handler om magt. Og magt korrumpere. Den eneste måde at modvirke det på er ved at være bevidst om det.

Bøgerne, jeg vil fortælle jer om, er:

1. Ross, Om ret og retfærdighed

Den første bog her er et hovedværk inden for "retslære" (aka "retsfilosofi"). Det er ikke et dogmatisk juridisk fag, men et metafag, hvor man grubler over, hvorfor juridiske regler egentlig gælder, om de mon overhovedet gør det, hvad det vil sige, at de gælder og den slags. Forfatteren Alf Ross er et af de helt store navne i dansk jura igennem tiden. Bl.a. er et af vores nye auditorier på JURA opkaldt efter ham. Ross havde en fantastisk evne til at beskrive ting på en utroligt elegant og klar måde, så de virkelig stod skarpt for læseren. Man kan bl.a. opleve Ross' skarphed og elegance i bogen her.

Bogen har givet mig flere aha-oplevelser. Den største, som jeg vil dele med jer her, fik jeg, da jeg som ung mand læste s. 179 ff. Ross forklarer her, at det i virkeligheden er fup, når vi jurister lader som om, at vi logisk udleder de juridiske resultater af love, domme og andre juridiske kilder. I virkeligheden, hævder Ross, er sagen den, at vi først finder på afgørelsen, og derefter udtænker vi begrundelsen. Ross siger det bl.a. sådan:

"Når de samvirkende faktorer – den formelle og den materielle retsbevidsthed i forbindelse med opfattelser af lovens ord, formål, virkninger m.m. – har virket i dommerens sind og bestemt ham for en afgørelse, bygges der en facadelegitimation op, der i højere eller mindre grad afviger fra det der virkelig har bestemt dommeren. [...] Alt dette er såre kunstfærdigt og hører til det værktøj, som enhver trænet jurist håndterer med færdighed. Han må vide, hvorledes han på passende måde kan legitimere det resultat, han finder påkrævet som 'retfærdigt' eller socialt ønskeligt i overensstemmelse med sin retsoverbevisnings postulater. Man må bare ikke lade sig forblænde. Man må ikke tro, at denne teknik, disse 'fortolkningsmetoder' til manipulation af lovtæksten, er det drivende. Med få undtagelser [...] er disse metoder så viseligt indrettet, at de aldrig pånøder sig, men

kan udvælges efter behov. Det er ikke dem, der bestemmer resultatet, men resultatet, der bestemmer dem. Man vælger, hvad man har brug for. Men altid er det retsbevidsthedens vurdering der er det drivende, medens metoderne blot tjener til at 'dække' resultaterne. Det skulle ellers være mærkeligt, at man endnu aldrig har hørt fx om en analogislutning der pånøder sig, selvom man finder resultatet beklageligt ...".

I ikke-jurister, der måtte læse dette, vil sikkert gerne vide, om Ross' chokerende udtalelser virkelig passer. Det vil jeg lade jer tænke lidt over.

2. Sjöwall/Wahlöö, Den afskyelige mand, Stockholm 1972

Krimigenren er mere populær end nogensinde. Det er dog ikke mit indtryk, at nutidens krimier har noget dybere budskab, eller hvad man skal kalde det. Det var anderledes, da jeg var barn i de venstreorienterede 70'ere. Dengang var det helt store hit inden for krimigenren Sjöwall og Wahlöös bøger i serien *Roman om en forbrydelse*. Bøgerne er stærkt kritiske over for det bestående kapitalistiske samfundssystem og dets institutioner. De indeholder i den forbindelse en stærk kritik af forholdene inden for politiet, som i forfatterens optik er det kapitalistiske samfunds forlængede arm. Samtidig er bøgerne utroligt spændende og stilistisk overlegne. Jeg ved ikke, hvor mange der læser dem mere. Men visse af hovedpersonerne overlever i tv-serien Beck, som bl.a. har været vist på dansk tv.

Bogen her kredser om politibrutalitet inden for det svenske ordenspoliti og en række mekanismer, der gør det svært at komme den til livs. Bl.a. hersker der ifølge bogen en korpsånd i politiet, som får betjentene til at dække over hinanden. Heldigvis er både politibrutalitet og det at dække over kolleger ukendte fænomener i det danske retssystem. Mener I ikke det?

Bogen er fantastisk spændende. Hvis ikke jeg husker galt, læste jeg den i regnetimen, sådan så min lærer så sig nødsaget til at konfiskere den. Læs den.

3. Peter Øvig Knudsen, Efter drabet. Beretninger om modstandskampens likvideringer, Kbh. 2001

Jeg ved ikke rigtig, hvor meget nutidens unge ved om den tyske besættelse af Danmark 1940-45. For de fleste unge mennesker er der sikkert tale om noget, de måske har lært om i historie og så småt glemt igen. For folk, der som jeg er født i slutningen af 1960'erne, er det anderledes. Da jeg var barn i 70'erne, var det faktisk ikke ret længe siden, at tyskerne var i landet. Store dele af befolkningen havde oplevet det og huskede det stadig levende.

Der foregik ting under besættelsen, som mange af dem, der oplevede den, opfattede som kontroversielle danmarkshistoriske traumer, der så vidt muligt skal fortrænges. En af dem er de "stikkerlikvideringer", som modstandsbevægelsen løbende foretog, til dels med det, der oplevedes som en juridisk blåstempling fra det provisoriske organ "Frihedsrådet". Likvideringerne gik ud på, at medlemmerne af modstandsbevægelsen simpelthen systematisk dræbte folk, som lå inde med viden om modstandsbevægelsen, og som man var bange for kunne finde på at sladre til tyskerne. Likvidatorerne var ofte helt unge mennesker. Der blev normalt ikke rejst tiltale mod dem efter krigen. Ræsonnementet var bl.a., at der var tale om juridisk lovlige handlinger godkendt af Frihedsrådet.

Bogen her beskriver stikkerlikvideringerne, bl.a. baseret på interviews med en række af dem, der udførte dem. Det viser sig bl.a., at det åbenbart var en stor belastning for at være likvidator. En hel del af dem fik

alkoholproblemer eller blev psykisk syge. Nogle begik selvmord. Bogen har også et utroligt bevægende kapitel baseret på et interview med barnebarnet til en likvideret stikker, hvor han fortæller om de traumatiske konsekvenser, likvideringen havde for den likvideredes pårørende i mange år frem i tiden.

Jeg købte bogen til min besættelsestidshistorisk interesserede far for et par år siden. Vi opdagede på den måde, at min fars onkel åbenbart var en meget fremtrædende leder inden for modstandsbevægelsen og tilsyneladende ansvarlig for en lang række likvideringer. Det har aldrig været åbent omtalt i familien før. Man vidste jo nok, at der var et eller andet der. Men det var ikke noget, man nogensinde talte om. Det gør vi stadig ikke. Jeg tør ikke engang skrive her, hvad onklen hed.

4. Ditlev Tamm, Retsopgøret efter besættelsen, Kbh. 1997

Min kollega Ditlev Tamm er professor i retshistorie ved mit fakultet. Han er ikke alene den største danske retshistoriker igennem tiden, men en af de største nordiske jurister, der lever i dag. Han er den type, som man utvivlsomt vil opkalde auditorier og den slags efter i fremtiden. Han er ovenikøbet min ven.

Bogen her er en af flere doktordisputater, Ditlev har skrevet. Da den tyske besættelsesmagt forlod Danmark i 1945, stod man tilbage med en masse mennesker, der på en eller anden måde havde samarbejdet med tyskerne eller på anden måde gjort sig uheldigt bemærket i relation til dem. Det kunne f.eks. handle om fabrikker, der havde leveret varer til tyskerne, soldater, der havde kæmpet i "Frikorps Danmark", eller offentligt ansatte, der havde tilkendegivet sympati med besættelsesmagten og dermed mentes at have gjort sig uværdige til fortsat offentlig ansættelse m.m.fl. Den danske regering havde i besættelsens tidligste år en klart defineret samarbejdspolitik, der gik ud på, at danskerne så vidt muligt skulle rette ind og pænt samarbejde med besættelsesmagten. Men da den forlod landet, var der ikke desto mindre et omfattende juridisk opgør med en masse mennesker, der havde været så uheldige at følge opfordringen. De blev idømt myriader af fængselsstraffe og bøder og æresstraffe og andre former for sanktioner. Tusinder af mennesker blev skandaliseret og fik deres liv ødelagt.

De eneste, der gik fri, var de politikere, der var ansvarlige for samarbejdspolitikken, og som nu formulerede reglerne for retsopgøret ...

Bogen er ekstremt velskrevet og spændende. Og den fortæller noget om det utrolige hykleri, der præger det politiske system. Især viser den, at man aldrig skal stole på politikerne. Det gælder uanset partifarve. Husk altid det.

5. Frank Bøgh, De dødsdømte. Henrettelsen af 46 danskere efter besættelsen, Kbh. 2005

Retsopgøret efter besættelsen ledte bl.a. til, at en række kollaboratører blev dømt til døden og henrettet. Baggrunden var et særligt tillæg til straffeloven, som muliggjorde dødsstraf for forskellige forbrydelser begået under besættelsen som led i samarbejde med tyskerne. Typisk drejede det sig om terrorvirksomhed, drab eller meget grov vold begået under forhør af frihedskæmpere o.l. Mange moderne mennesker tror, at dødsstraffen blev afskaffet i Danmark for mange år siden, og at den sidste henrettelse skete i 1800-tallet. Det gjorde den ikke. Straffelovstillægget er faktisk aldrig ophævet, og det gælder formelt set endnu. I kan finde det på retsinformation.dk. Og de sidste henrettelser skete i 1950'erne. Der blev i alt henrettet 46 mennesker. Henrettelserne skete ved skydning på militære områder i Viborg og København. De dømte blev spændt fast

i et specialkonstrueret henrettelsesskur med en rist i betongulvet, så blodet kunne løbe væk. Det københavnske skur stod på Christiania. Selve skuret er revet ned. Men gulvet med rist og det hele er der endnu.

Henrettelserne efter besættelsen er beskrevet i Ditlev Tamms nævnte bog. Bogen her viderefører undersøgelserne og beskriver detaljeret alle de sager, der førte til henrettelser efter besættelsen. Bogen er ikke alene baseret på skriftlige kilder, men også på interviews med mennesker, der var med til henrettelserne, herunder som politifolk, fængselsbetjente m.fl. Der er tale om helt ekstremt chokerende læsning. Bl.a. illustrerer de mange konkrete detaljer i bogen, hvordan dødsstraf ikke bare er en abstrakt juridisk sanktion, men et iskoldt og velovervejnet, og isoleret set helt ufatteligt ondt, drab på et medmenneske. Bogen er i øvrigt af meget høj faglitterær kvalitet, ikke kun pga. den historiske dokumentation, men også stilistisk. Det samme gælder Frank Bøghs øvrige bøger. I skal læse dem, når I er færdige med den her.

6. Stephen Trombley, Henrettelse efter bogen. Et indblik i den amerikanske henrettelsesindustri, Viby J. 1993

I Danmark er henrettelser nu retshistorie. I mange lande, derimod, er det hverdag. Det gælder som bekendt bl.a. i USA, hvor der sidder tusinder af mennesker på dødsgangene og venter. Bogen her er en uhyggelig bog om den måde, det foregår på i USA i dag. Den er baseret på interviews med fængselspersonale og fanger m.fl. Desuden har den en række kuriøse interviews med en kommerciel leverandør af henrettelsesudstyr. Ud over de i dag så populære døds-indsprøjtningmaskiner er vedkommende bl.a. leveringsdygtig i galger, gaskamre og elektriske stole. Sidstnævnte er, fremgår det, designet ud fra et smart grundprincip, hvor man "holder et vågent øje med strømstyrken og lader spændingen gøre hele arbejdet". Det er en deprimerende bog, som I nok kan regne ud. Men samtidig viser den, på samme måde som visse af de tidligere nævnte bøger, at dødsstraf ikke bare er en abstrakt størrelse, men noget yderst konkret og håndgribeligt. Den er en vigtig bog for alle, der gerne vil have en ordentlig og kvalificeret holdning til emnet.

7. Rasmus Trads, Skyldig. Fra direktør til straffefange, Kbh. 1999

Juridiske straffe handler om at nedsætte folks livskvalitet. Bagved ligger forskellige retspolitiske overvejelser. Bl.a. håber man, at straffen virker "generalpræventiv", dvs. at den skræmmer befolkningen fra at begå forbrydelser. I hvert fald tidligere håbede man også, at straffen virkede "individualpræventiv" ved at forbedre forbryderen. Efter en moderne, realistisk betragtning kan man måske også se straf som noget, der virker mere "repressivt", dvs. som noget, der skal tilfredsstille en hævntrang, så man undgår selvtægt o.l. Uanset hvilke juridiske ord man hæfter på det, handler straf om, at man bevidst og overlagt påfører den straffede person en lidelse og nedsætter vedkommendes livskvalitet. For os jurister er straffe abstrakte juridiske mekanismer indbygget i retssystemet. Men for dem, der sidder i den anden ende, er det håndgribelig virkelighed. Det gælder ikke mindst, når det handler om fængselsstraffe. De, der bliver idømt ubetinget fængsel, vil bl.a. ofte få ødelagt deres karriere, deres privatøkonomi og deres selvrespekt. Huset skal sælges, de får aldrig mere deres job igen, børnene ved ikke, hvad de skal sige i skolen. Måske går konen fra dem ved samme lejlighed. Den respekterede, skattebetalende samfundsborger forvandles til et vanæret, arbejdsløst, deprimeret individ. Og det er ikke tilfældige følger af straffen. Det er tværtimod det, der er meningen med den.

Jeg har bogen her med på listen, fordi den på en meget læseværdig måde beskriver, hvordan straffesystemet ser ud for dem, der har anledning til erfare det på den hårde måde. Bogen er skrevet af Rasmus Trads, som

nogle af jer måske husker. I slutningen af 90'erne var han som direktør i pensionselskabet PFA involveret i den såkaldte PFA-skandale sammen med byggematadoren Knud Thorsen. Sammen begik de forskellige former for *white-collar crimes*, bl.a. ved at forfalske nogle garantidokumenter mm. Efter en retssag med tæt mediedækning blev de begge to idømt ubetinget fængsel, for Rasmus Trads' vedkommende i 4 år. Bogen beskriver bl.a., hvordan det føles for en tidligere PFA-direktør at komme i fængsel, med kropsvistation og rektalundersøgelser og vanære alt til faget hørende. Desuden beskriver den, hvordan man kommer videre i sit liv bagefter.

8. Dostojevski, Minder fra dødens hus, Kbh. 1964

Også den bog her beskriver, hvordan straffesystemet føles for dem, der har anledning til at opleve det indefra. Dostojevski sad i sibirisk fangelejr, og romanen her bygger på hans oplevelser. De afviger selvfølgelig på mange punkter fra dem, man får i moderne danske fængsler. Samtidig er der dog givetvis også en lang række ligheder mellem dem og de oplevelser, danske indsatte får i dag. Bl.a. indeholder bogen beskrivelser af det sociale spil i fængslet, de sociale hierarkier, der består imellem forskellige typer af indsatte, og af deres psykiske reaktioner på fængselslivet, som sikkert er almengyldige og relevante også i moderne danske fængsler. Bogen er i øvrigt fantastisk velskrevet og underholdende trods det triste tema.

9. Stefan Zweig, Skaknovelle, Kbh. 2008

En særlig form for fængsling er fængsling i isolation, dvs. hvor man lader den indsatte sidde alene i cellen. Det lyder måske ikke af noget, men isolationsfængsel er reelt en form for psykisk tortur, der nedbryder den fængslede psyke. I sidste instans kan det gøre den indsatte sindssyg. Isolationsfængsling er derfor et nyttigt værktøj i den juridiske værktøjskasse, når man skal have folk til at tilstå noget. Desuden bruges isolationsfængsling bl.a. som disciplinærmiddel i fængsler over for særligt hårdkogte typer, der ikke kan indordne sig. Så kan de lære det.

De psykologiske følger af isolationsfængsling beskrives bl.a. i den bog her. Jeg er i tvivl om, i hvilket omfang nutidens unge ved, hvem Stefan Zweig er, eller om de overhovedet ved, hvad de selv hedder. Vi voksne mennesker, derimod, læste Skaknovelle i gymnasiet, og vi kan godt læse den en gang til. Til jer, der af en eller anden grund ikke kender den, kan jeg sige, at fortælleren på et krydstogt møder en mand, der viser sig i stand til at slå verdensmesteren i skak, som også er med på skibet. Baggrunden viser sig at være, at manden har været isolationsfængslet i et nazistisk fængsel og været ved at blive vanvittig af det. På et tidspunkt under fængselsopholdet får han fat i en bog om skak og studerer den på en så fanatisk måde, at han udvikler en slags skakpsykose, hvor hans "hvide jeg" spiller skak mod hans "sorte jeg". Efter en tid er han den bedste skakspiller i verden ...

10. Hans Scherfig, Den forsvundne fuldmægtig, Kbh. 1938

Folk i min generation læste også Scherfig i skolen, især det Det forsømte forår. Dens beskrivelse af den sorte skole passede fint med 70'ernes antiautoritære holdninger. Den elegant underspillede satiriske kritik, som Det forsømte forår retter mod det borgerlige samfund, findes også i Den forsvundne fuldmægtig. Den pligt-opfyldende fuldmægtig Amsted, en af skoledrengene i Det forsømte forår, arbejder i Krigsministeriets 14. afdeling, men er så træt af jobbet og sin kedelige, normbundne, borgerlige tilværelse, at han lader, som om

han er død og flytter alene ud på landet under falsk navn. Nummeret bliver opdaget, og da konen har hævet livsforsikringen, ryger Amsted i fængsel for forsikringssvig. Som følge af borgerlig indoktrinering viser han sig imidlertid at stortrives under fængslets disciplin og regelmæssighed, og efter sin løsladelse tilstår han et mord, han aldrig har begået, for at komme tilbage i fængslet igen. Der finder han endelig mening med livet.

"Han har nået sit mål. Sikkerhed og tryghed. Orden og regelmæssighed. [...] Der er intet i hans tilværelse, som ikke nøje svarer til de idealer, der i hele hans liv blev foreholdt ham. Forældre og skole og universitet har forberedt ham til dette liv ..."

Scherfig skrev fantastisk. Bogen her er en af hans allerbedste.

11. Henrik Qvortrup, Q, Kbh. 2014

Den udmærkede bog her er skrevet af Henrik Qvortrup, præsentation unødvendig. Han blev idømt ubetinget fængsel for sin rolle i den såkaldte Se- og Hør-skandale, hvor Se & Hør systematisk havde afluret kendte menneskers Dankortoplysninger for at finde ud af, hvor de befandt sig. Juridisk set var der tale om en meget alvorlig sag. Qvortrup fik 1 år og 3 måneders fængsel, heraf tre måneder ubetinget. Det var sådan set rimelig billigt sluppet i forhold til, hvad f.eks. Rasmus Trads fik. Men fra gammel tid behandles berigelseskriminalitet i Danmark meget strengere end anden kriminalitet. Bogen er skrevet, mens sagen kørte, men inden der var faldet dom i sagen.

Qvortrups individualpræventive udbytte af sagen forekommer desværre begrænset. For det første mener han ikke, at han har gjort noget ulovligt. For det andet mener han ikke, at han har gjort noget etisk forkert. Og for det tredje virker han ret upåvirket af sagen. Til sidst i bogen har sigtede f.eks. den dristighed at anføre, at

"...jeg tror på fremtiden. Ja, glæder mig til den. Jeg er sikker på, at jeg nok skal komme tilbage, og ved, at en eller anden dag vil jeg have lagt mareridtet bag mig".

Og nu er han for længst ude igen. Så vidt jeg forstår, laver han bl.a. udsendelser på TV3, hvor han afslører pædofile og udsætter dem for dramatiske civile anholdelser for åben skærm.

Livet handler jo meget om, hvordan man vælger at tage tingene. Det kan vi nok alle sammen lære noget af.

12. Poul Brink, Thule-sagen - løgnens univers, Kbh. 2015

Det er en del af den danske selvforståelse, at vi aldrig har haft atomvåben. Men det passer ikke. Danmark havde atomvåben under den kolde krig, på den måde at den danske regering tillod USA at have dem på militærbasen i Thule i Grønland. Bl.a. skrev den danske statsminister H.C. Hansen i 1957 et snedigt brev til den amerikanske ambassadør, hvor han på bevidst tvetydig måde gav grønt lys for det. Over for den danske befolkning var den officielle melding ganske vist, at Danmark på ingen måde havde atomvåben. Men så skete der desværre det i 1968, at der styrtede et atombevæbnet amerikansk B-52 bombefly ned på Thule-basen, og de danske arbejdere, der skulle rydde op efter flystyrtet, blev udsat for radioaktiv stråling fra de atomvåben, der var med i flyet. Bogen her beskriver tv-journalisten Poul Brinks arbejde med at opklare sagen. Som led i opklaringsarbejdet bliver han højt op i 1990'erne udsat for utallige benspænd og forsøg på afledning og bortforklaring fra ministerier, ministre, ambassadører og andre former for magthavere, som gør deres yderste for at skjule sandheden om det hele selv efter så mange år. Til sidst har Poul Brink held til at vise H.C.

Hansens brev i TV-avisen i den bedste sendetid. Dermed er missionen lykkedes. Poul Brink fik Cavlingprisen for sine afsløringer.

Man kan diskutere, om det var rigtigt af Danmark at lade USA have atomvåben på Thulebasen. Men man kan ikke diskutere, om det var rigtigt at lade dem have det, samtidig med at man sagde til den danske befolkning, at der ikke var atomvåben i Danmark. Det var at lyve for befolkningen. Det er faktisk ikke i orden i et demokratisk samfund. Men man skal aldrig stole på politikere. Det har jeg vist allerede tidligere antydnet.

13. Jesper Ryberg, Domstolens blinde øje. Om betydningen af ubevidste biases i retssystemet, Kbh. 2016

Det her er en særdeles interessant bog, som jeg læste for et års tid siden. Den beskæftiger sig med det spørgsmål, i hvilket omfang dommeres afgørelser kan være påvirkelige af uvedkommende psykologiske forhold, biases o.l. Mit eksemplar af bogen er desværre blevet væk for mig lige nu. (Det er utvivlsomt fordi min kone har ryddet den op). Jeg kan derfor ikke give jer nogen præcise eksempler fra bogen. Men jeg husker, at den ud over at beskrive diverse former for biases, som dommeren kan være påvirket af, bl.a. indeholder en række tankevækkende beskrivelser af den mulighed, at dommeren kan være et offer for "priming". Eksempel på priming (jeg kan ikke huske, om jeg har fra bogen, men det er muligvis nævnt i den): Man lader et antal mennesker se et bilsammenstød på video. Derefter spørger man den ene halvdel af gruppen, hvor hurtigt bilerne kørte, da de "stødte ind i hinanden". Den anden del af gruppen, derimod, spørges, hvor hurtigt de kørte, da de "smadrede ind i hinanden". Den gruppe, der får det sidstnævnte spørgsmål, vil så angive en højere hastighed end den første gruppe som følge af den priming, der ligger i formuleringen af det spørgsmål, de har fået. Jeg kan varmt anbefale bogen til alle, der vil mestre den ædle kunst at manipulere med deres medmennesker. Desuden burde den være pligtlæsning for alle jurister. Hvis jeg nogensinde finder den igen, vil jeg genlæse den med stor interesse.

14. Claus Jensen: Challenger, Et teknisk uheld, Viborg 1993

Den amerikanske rumfærge "Challenger" eksploderede under en ekspedition i 1986. Bogen her giver en meget læseværdig og spændende beskrivelse af forskellige psykologiske og organisatoriske forhold i den amerikanske rumindustri, der efter forf.s opfattelse var den reelle årsag til ulykken. Det handler bl.a. om embedsmænd, der undlod at gøre det, de skulle ifølge reglerne, fordi de gav efter for pres, dels fra politikerne, dels deres ledelse. Bagefter prøvede de så vidt muligt at dække over hinanden. Lyder det som noget, I har hørt om før?

I en meget fin epilog til sidst trækker bogen paralleller til den danske sag om grønlandsskibets Hans Hedtofts forlis i 1959, som ifølge forfatteren kan forklares med samme mekanismer som dem, der ledte til Challenger-ulykken. Bogen er fantastisk velskrevet. Den har, så vidt jeg ved, også fundet et stort amerikansk publikum.

15. Leif Panduro, Høfeber, Kbh. 1975

Hvis man ikke ved, hvad man skal lave, kan man ikke foretage sig noget mere fornuftigt end at læse en bog af Leif Panduro. Leif Panduro var en meget læst og populær forfatter i min barndom og ungdom, bl.a. pga. sine manuskripter til en række populære TV-dramaer mm. Jeg ved ikke, hvor meget han bliver læst i dag, men han var en helt fantastisk forfatter. Et tema, der fyldte meget i hans forfatterskab, er normale, normbunde mønsterborgere, der pludselig ikke kan klare det mere og bryder ud på en dramatisk måde. Temaet

præger også den bog her, hvor hovedpersonen er en dommer i Hillerød, der pludselig giver sig til at opføre sig stadig mere vanvittigt. Mere vil jeg ikke røbe her for ikke at ødelægge noget. Det er længe siden, jeg selv har læst den sidst, men nu vil jeg se at få læst den igen.

16. Tom Wolfe, Forfængelighedens bål, Kbh. 1989

Jeg tror, man kan kalde bogen her for en slags satire, der bl.a. langer ud efter det amerikanske retssystem. Den handler om en ung børsmægler, der sammen med sin elskerinde kommer til at køre en ung sort mand ned, under hvad der muligvis er et overfaldsforsøg fra den unge mands side. Derefter bliver han tiltalt og dømt i sagen af et betændt og hyklerisk system befolket af medieliderlige anklagere, utroværdige massemedier, frustrerede, underbetalte dommere m.fl. Også de overfladiske, pengefikserede mennesker i tiltaltes omgangskreds får, så hatten passer i bogen. Den er interessant af flere grunde, og bl.a. har den ikke rigtig noget præcist, letfatteligt budskab. Det kan jeg sådan set godt lide, for så får man noget at tænke over. Hvis I ikke har læst Tom Wolfes bøger endnu, er den her god at starte med. Den er vanvittig underholdende og godt skrevet.

17. Thorkild Hansen, Slavernes øer, Kbh. 1970

Thorkild Hansen er efter min mening en af de største danske forfattere, vi har haft. En række af hans bøger beskrev virkelige historiske begivenheder, men vha. en suveræn brug af stilistiske virkemidler, som man normalt vil opfatte som mere skøn- end faglitterære. Vi taler absolut litterær spitzeklasse. Hvis ikke I har læst Thorkild Hansen, er det bare med at komme i gang.

Bogen her er en del af Thorkild Hansens "slavetrilogi" om det danske slaveri i 16- til 1800-tallet. Systemet var, at vi lod slaverne indfange i de danske besiddelser i Afrika. Så blev de sendt med skib til de dansk-vestindiske øer, hvor de udførte ulønnet arbejde, primært i sukkerplantager. Til sidst blev sukker og rom mv. sendt til Danmark, hvor det var genstand for en enormt indbringende handel. Den første bog i Thorkild Hansens slavetrilogi, "Slavernes kyst", beskriver, hvordan vi skaffede slaverne i Afrika, mens bind 2 om "Slavernes skibe" handler om forholdene på slaveskibene. Slavernes øer, som jeg har med her i bogstafetten, handler om slaveriet på De Dansk-Vestindiske øer.

Jeg har bogen med her, fordi den illustrerer, at slaveriet også havde et juridisk aspekt, og at det er de til enhver tid siddende magthavere, der definerer de juridiske regler. Bl.a. brugte man juridisk argumentation for at forklare, hvorfor slaverne var slaver. Forklaringen gik ud på, at slaver havde karakter af løsøre, og at de derfor var genstand for almindelig ejendomsret. Ræsonnementet fremgår bl.a. af en række domme omtalt s. 284 ff. Desuden var der et juridisk aspekt i den måde, man fik slaverne til at udføre arbejde på. Det foregik ved hjælp af detaljerede juridiske regelsæt, der specificerede de sanktioner, der knyttede sig til en eventuel lydighedsnægtelse. Det drejede sig, ud over piskning og brændemærkning, blandt andet om afskæring af ører. På linje hermed indeholder bogens kapitel 5 en gruopvækkende beskrivelse af en række domme over deltagerne i et slaveoprør i 1759 og om byfogedens retlige analyser ved strafudmålingen. Den vil være forkert at sige, at den var præget af mildhed.

Den slags kan man også bruge jura til.

18. Lene Rosenmeier, Få budskabet ud, Kbh. 2005

Min kone udtrykker forundring over de beskyldninger, jeg udsætter hende for ovenfor 13. Jeg vil gerne have lov at sige uforbeholdent undskyld for mine grundløse anklager, både til hende og til alle jer andre.

Bogen her er en meget fin bog, som min kone har skrevet. Den kommer med en lang række råd om den måde, man sprogligt bør formidle juridiske budskaber på, hvis man gerne vil have modtagerne til at forstå, hvad man skriver. Der er i den forbindelse nok at tage fat på. Traditionelt set er det juridiske sprog jo præget af en række egenskaber, der gør det alt andet end læsevenligt. Det handler bl.a. om lange, snørklede sætninger med mange indskud. Hertil kommer flittig brug af passivformer ("Der ses ikke for tiden grundlag for, at ..."), "kancellisløjfer" ("De af Dem indsendte bilag ...") eller tilsløring af afsenderens identitet vha. brug af "man"-form o.l. ("Efter at have gennemgået sagen skal man meddele, at ministeriet ikke for tiden finder grundlag for at imødekomme det ansøgte") osv.

Den manglende forståelighed kan være demokratisk uheldig. Somme tider kan den have direkte ulykkelige konsekvenser. I et interessant foredrag "The Right to Understand", holdt af Sandra Fischer Martins og tilgængeligt på YouTube, nævnes to eksempler. Det ene drejer sig om en ældre portugisisk mand, der havde ventet på en knæoperation på et privathospital. Da han endelig fik indkaldelsen, var den skrevet i vanskeligt jura-sprog. Det forstod han ikke, og han var derfor tæt på at smide indkaldelsen ud. Foredragsholderen tilføjer den tankevækkende oplysning, at kun 20 % af de portugisere, der modtager den slags indkaldelser, nogensinde reagerer på dem ... Eksempel 2 går ud på, at den verdensomspændende finanskrisen fra 2007 og frem blandt andet kan føres tilbage til et sammenbrud på det amerikanske boligmarked, opstået fordi en lang række lavtlønnede amerikanere tog såkaldte »subprime«-lån, som betød, at de til sidst måtte gå fra hus og hjem. At de gjorde det, hævdes det, skyldtes bl.a. deres vanskeligheder ved at overskue de indviklede lånedokumenter.

Eller der var engang en sød ældre dame, der skrev Retten i Århus:

"I brev af 19. september dette år beder Retten mig aflevere en duplik. Jeg mindes ikke, hverken ved indflytningen eller senere, at have fået udleveret en sådan. Jeg må bede Retten nærmere beskrive en sådan indretning for mig, inden jeg kan godtage de øvrige krav fra Boligforeningen ...".

Eksemplet er bl.a. omtalt i Domstolsstyrelsens årsberetning 2003 pkt. 2.

Men hvis bare man læser min kloge kones bog, undgår man alle den slags ting. Jeg er meget stolt af hende.

19. Mario Puzo, Mafia, Kbh. 1980

Alle kender Godfather-filmene om Don Corleone og hans gangsterimperium. Men det er ikke alle der ved, at filmene bygger på en bog. Men det gør de, de to første film bygger på bogen her. Den tredje Godfather-film, derimod, gør ikke. Men jeg tror nok, at Mario Puzo var med til at skrive manuskriptet til den.

Bogen er lige så god som filmene, og der skal ellers noget til. Og på et enkelt punkt vil jeg mene, at bogen er endnu bedre end filmene. Den indeholder nemlig en utroligt interessant og nuanceret beskrivelse af de psykologiske overvejelser, der danner grundlag for Don Corleones samspil og kommunikation med sine omgivelser. Bl.a. fremgår det, at venskaber spiller en helt afgørende rolle i gangsterimperiet. Som han vist siger det et sted til sin søn:

"Venskab er større end statsmagten. Venskab er næsten lige så stort som familien ...".

Det er derfor et grundprincip for ham altid at prøve med det gode først og aldrig at true sine omgivelser, medmindre det er absolut sidste udvej. Og han anser det at hæve stemmen i vrede over for en forhandlingspartner for udtryk for den højeste grad af letsind. De mange dommere og senatorer og andre magthavere, han har i sin lomme, gør i vidt omfang, hvad de gør, ikke fordi de er bange, men fordi de *selv vil* ...

Jeg er, siden jeg læste bogen første gang som ung, stødt på principper, der henleder tanken på Don Corleones leveregler, i rettssociologiske skildringer af samarbejdsrelationer i toppen af erhvervslivet. Jeg har også oplevet garvede topforhandlere inden for organisationsverdenen gøre brug af teknikker, der henleder tanken på dem. De farligste forhandlere er ikke dem, der slår i bordet. De farligste er dem, der krammer én ved mødets begyndelse ...

Men ingen steder har jeg set levereglerne så godt beskrevet som i bogen her.

20. Heine Andersen, Forskningsfrihed – idealer og virkelighed, Kbh. 2018

Forskere har forskningsfrihed efter universitetsloven, menneskeretskonventionen m.m. Det lyder jo godt og betryggende. Spørgsmålet er så bare, i hvilket omfang det slår igennem i virkelighedens verden. Den officielle fortælling er selvfølgelig, at Danmark ligger i overhalingsbanen, her som på andre områder, og at den høje grad af forskningsfrihed ved danske forskningsinstitutioner aftvinger international respekt og beundring. I virkeligheden er tingene ikke så rosenrøde. Al frihed er relativ, også forskningsfriheden. Den indskrænkes fra en række forskellige sider, og det er ikke altid, indskrænkningerne er lige acceptable og rimelige. Det kan I læse om i bogen her. Den er udgivet med støtte fra en række organisationer, herunder Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA) under hovedorganisationen Akademikerne. Jeg har det privilegium at være formand for UBVA, hvilket er en af de store ting i mit liv. Bogen ligger gratis til download på www.ubva.dk under punktet "Publikationer".

Et af de emner, bogen beskriver, er følgende:

Universiteter leverer tit betalte rapporter og undersøgelser til eksterne parter, herunder ministerier og myndigheder. Indtil for kort tid siden var det i forbindelse fast praksis, at universiteterne og kunderne skrev under på aftaler, der dels overførte alle forskernes ophavsrettigheder til kunderne, og dels pålagde forskerne en umådeligt vidtgående, evigtvarende tavshedspligt. Typisk stod der:

"Kunden erhverver ejendomsret, ophavsret og enhver anden rettighed til alle dokumenter, som Konsulenten [dvs. universitetet] udarbejder i forbindelse med opgavens udførelse, herunder rapporter samt data, som Konsulenten frembringer som led i kontrakten. Konsulenten og dennes personale skal iagttage ubetinget tavshed med hensyn til oplysninger vedrørende Kundens eller andres forhold, som der opnås kendskab til i forbindelse med opfyldelse af denne kontrakt".

Og det var ikke så godt. For det første er ophavsretten til rapporter i vidt omfang hos de forskere, der har lavet dem. Og universiteterne har ikke nogen juridisk gyldig adgang til at overdrage alle forskernes ophavsrettigheder til kunderne. Man kan jo ikke sælge noget, man ikke ejer. For det andet er spørgsmålet om, hvornår forskere har tavshedspligt, reguleret af forvaltningsloven, som sætter snævre grænser for det. Et universitet kan derfor ikke gyldigt aftale med en kunde, at forskerne generelt skal "iagttage ubetinget tavshed med hensyn til oplysninger vedrørende Kundens eller andre forhold ..." osv. For det tredje er det svært at se, hvordan en så vidtgående bestemmelse som den i kontrakten er forenelig med forskningsfriheden. De forskere, der er med til at lave universitetsrapporter, skulle jo gerne kunne fortsætte med at forske, når rapporter er afleveret. Og så fungerer det ikke, at de har mundkurv på om alt, hvad de måtte have fundet ud af.

(Jeg er i øvrigt også ganske irriteret over, at kontrakten skriver "Kunden" og "Konsulenten" med stort. Men det er en anden historie).

Vilkåret går formentlig igen i hundredvis af kontrakter. Det har skabt adskillige sager, hvor kunderne i ly vilkåret fordrejede og forvanskede indholdet i de leverede rapporter. Nogle kontrakter indebar "dobbelte mundkurve". Det vil sige, de specificerede udtrykkeligt, at forskernes tavshedspligt også omfattede selve dette, at de havde tavshedspligt (!). Men fra ministerier og myndigheder var den faste melding, at alt var i orden og sanktioneret af den højeste juridiske ekspertise.

I dag er kontrakterne ændret, så det fremgår, at ophavsretten er hos forskerne, og at de kun har den tavshedspligt, der følger af forvaltningsloven. Baggrunden er i meget høj grad Heine Andersens indsats. Som det beskrives i bogen, bestormede han i årevis myndigheder, universiteter og autoriteter med besværlige spørgsmål om lovligheden af det ovennævnte vilkår. I den forbindelse forelagde han dem en analyse, vi havde lavet til ham i UBVA, og som påviste de oplagte juridiske mangler, jeg nævner ovenfor. De ministerier og myndigheder, han henvendte sig til, anså ham for en besværlig kværlant og spiste ham af med vildledende, arrogante svar. Det kunne de have fortsat med lige til nu, hvis ikke det var fordi Heine en dag forklarede om sagen i en radioudsendelse på P1. Folketingets Ombudsmand var blandt lytterne ...

Jeg er stolt af min lille aktie i sagen.

I kan som sagt downloade Heines meget læseværdige bog fra ubva.dk.

Tak for jeres opmærksomhed.